

Kloosterkerk – 1 november 2020 – Gedachtenis van de gestorvenen

Lukas 7,11-17 – ds. Rienk Lanooy

Gebed om ontferming

Wat kan er
veel gebeuren
in een mensenleven
je zou er stil van worden
en dat zijn we dan ook
maar
de ene stilte
is de andere niet
er is de lege stilte
van de eenzaamheid
er is de verdrietige stilte
van de verslagenheid
de onderdrukte stilte
van de boosheid
er is de nuchtere stilte
van de aanvaarding
er is de warme stilte
van de dankbaarheid
en zo is ieder van ons
stil op zijn eigen wijze
thuis of hier
en nu hopen wij
dat U zich erin laat vinden
met uw stille aanwezigheid
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Wat kan er
veel gebeuren
in een mensenleven
er zijn vrienden
gekomen
en gegaan
beloftes
gedaan
en verbroken
woorden gelogen
waarheid gedaan
er is liefde
geboren
en beëindigd
leven gekregen
en afgestaan
en waar
bent U
in deze eindeloze keten
die ons bindt
aan dit bestaan
tot onze vreugde
en ook wel
tot ons verdriet
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Wat kan er
veel gebeuren
met al die mensenlevens
in deze ingewikkelde
en soms zo
verwarde wereld.
We preken de liefde
maar doden de ander
we willen het goede
maar kiezen het kwade
we verlangen
naar de zachte krachten
maar kunnen
spijkerhard zijn
we willen verbinding
maar zijn bang
voor het vreemde –
o God
laat uw wereld
niet over
aan het laatste woord
van de dood
maar aan het allerlaatste
dat van het leven
daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Gedicht: Moeder en zoon, van Rutger Kopland

Er is ergens een vijver, schrijft Ovidius,
die ooit een moeder is geweest
'zij smolt weg in tranen', rouwend
om haar dood gewaande zoon

maar hij leefde nog – hij had de dood gezocht
door van een rots te springen, maar hij viel niet,
in de woorden van Ovidius: 'zwevend werd hij
in de lucht een zwaan met witte veren'.

Die dingen gebeurden toen – soms was
de werkelijkheid zo ondraaglijk
dat er gebeurde wat niet kon.

Dit is alles wat wij weten: moeder en zoon
herenigd – je ziet in gedachten hoe een witte zwaan
wordt gewiegd door een vijver en je vraagt
zou die vogel de rouw kennen van het water
en zou het water weten wie het wiegt.

Preek

Het verhaal dat Lukas ons heeft nagelaten kent een wonderlijke beweging van twee tegengestelde optochten. De ene stoet is die van die moeder met haar gestorven zoon. Deze stoet staat op het punt de stad te verlaten. Het is alsof de stadspoort waar zij doorheen gaan de poort van de dood is. Ze laten het leven en de toekomst achter zich.

Wat er aan vooraf is gegaan, vertelt het verhaal niet. De gebeurtenissen zijn samengebald tot die ene universele werkelijkheid dat aan het leven van ieder mensenkind een einde komt. Niemand ontkomt daaraan – en dat weten we – maar die wetenschap maakt het niet minder ondraaglijk. Oog in oog met de dood resoneert in de ziel van een mens bijna altijd wel ergens de gedachte 'dat er gebeurde wat niet kon'. Dat zijn woorden van de dichter Kopland uit zijn gedicht 'Moeder en zoon' dat zojuist klonk:

*Die dingen gebeurden toen – soms was
de werkelijkheid zo ondraaglijk
dat er gebeurde wat niet kon.*

De dichter stelt het in de verleden tijd, maar is het ooit anders geweest: is de werkelijkheid van de dood ooit wél draaglijk geweest? Brengt verlies niet altijd, zeker als het plotseling is, maar heus niet alleen dan, dit gevoel met zich mee: dat er gebeurde wat niet kon. Iemand vertelde me dat hij in de woorden van Kopland de lotgevallen van zijn moeder herkende. 'Mijn moeder', zei hij, 'mijn moeder verloor twee kinderen in de bloei van hun leven, er gebeurde wat niet kon'. Zo kunnen mensen over de dood spreken: als iets wat eigenlijk niet kan. Ze vertellen dat ze zichzelf de ongewenste hoofdrol in een slechte film zien spelen, dat ze maar niet wakker worden uit een boze droom, ze kunnen het niet geloven. Iemand vertelde dat hij zijn vrouw werkelijk zag lopen aan de overkant van de straat, een ander hoorde nog steeds de deur wel eens dichtvallen in het slot, de sleutels in het bakje, om 18u00, als hij normaal gesproken thuiskwam. En weer iemand anders vertelde dat ze nog menigmaal met de telefoon in haar handen stond om haar moeder te bellen en deelgenoot te maken van haar belevenissen totdat het besef doordrong dat ze er niet weer was.

Vreemd is dat niet, voor wie werd geconfronteerd met de dood, de ervaring dat er gebeurde wat niet kon, dat je het niet kunt geloven, dat je er misschien wel niet aan wilt. Het maakt deel uit van het leven dat oog in oog staat met het onbegrijpelijke van de dood.

Voor de vrouw in het verhaal zal het niet anders zijn. Het is, net als het gedicht, een moeder-en-zoon-verhaal. Zij is hem kwijtgeraakt aan de dood en zij is weduwe en hij was haar enige zoon, vertelt Lukas erbij. U hoort wel dat hij het verhaal vanuit het perspectief van de moeder vertelt. Dat ligt voor ons misschien niet zo voor de hand, gewend als we zijn vanuit het individu te denken. Onze eerste aandacht zou wellicht zijn uitgegaan naar die zoon en zijn te vroeg afgebroken leven. We zouden gehoord willen hebben wat hij gedaan had in zijn leven, wat voor bijzondere persoon hij was, wat zijn plannen waren voordat de dood hem inhaalde. Maar Lukas zwijgt daarover. Deze jongeman is in eerste instantie zoon van zijn moeder. Je kunt dat sociaal-economisch verstaan vanuit de gedachte van die dagen, dat hij als enige zoon ook het enige perspectief voor zijn moeder, weduwe, is. Hij staat garant voor haar toekomst, zal voor haar zorgen. En wie zal het doen nu hij er niet meer is?

Maar je kunt het ook breder zien: vanuit de relatie zelf, tussen die twee. De dood is immers nooit een gebeuren dat alleen de overledene betreft, maar altijd ook de kring van mensen om hem of haar heen. Niet voor niets maakt het zo'n indruk als we in de krant lezen van een overleden iemand die nog weken- of maandenlang in zijn huis ligt. Hoe kan het, dat niemand haar / hem gemist heeft, denken we dan; hoe verdrietig is het: dit in eenzaamheid geleefde en

gestorven leven. Niet voor niets was het soms zo pijnlijk in de afgelopen periode dat mensen in kleine kring afscheid moesten nemen in afwezigheid van familie, vrienden, collega's, zonder al die mensen die die ene mens mede hebben gevormd tot wie hij was.

En zo beschrijft Lukas, zoals Kopland in zijn gedicht, dit gestorven leven in relatie tot de ander, tot zijn moeder. Alle ogen zijn op haar gericht als zij de stadspoort uitloopt, en een ongewisse toekomst tegemoet gaat: een mens die de ander zo vreselijk mist.

Dat is de werkelijkheid van de ene stoet van dit verhaal.

Maar er is ook een andere stoet. Deze optocht maakt een tegengestelde beweging: ze gaat de poort door, de stad in, het leven tegemoet. Hier geen mens met zijn verdriet, maar Jezus met zijn vrienden en een hele sliert mensen er achter aan. En precies bij de stadspoort, op de grens van leven en dood, ontmoeten die twee stoeten elkaar. Lukas vertelt dat Jezus háár ziet (niet de zoon) en dat er dan iets met hem gebeurt. Letterlijk staat er zoiets als dat hij van binnen van slag is, hij wordt er door geraakt – bij ons keurig vertaalt met 'door ontferming bewogen'. En nu vermoed ik dat dat ook precies de kern van het verhaal is en de rest ervan de uitwerking. Want u weet wel: deze twee stoeten, die van de dood en het leven, die van verleden en toekomst, wanhoop en hoop, angst en vertrouwen, ontmoeten elkaar voortdurend in ons leven. En vaak schuiven ze langs elkaar heen. Wie in de stoet van het leven loopt, heeft er niet altijd tijd voor of zin in om die andere stoet te zien staan. 140 verdronken vluchtelingen voor de kust van Afrika is dan een voetnoot bij de week die al weer voorbij is, en het leed en het verdriet van de ander is een ongemakkelijke waarheid die je soms liever mijdt omdat je niet weet wat je er mee moet, bang bent de verkeerde dingen te zeggen, of er gewoon geen tijd aan wilt besteden. En wie aan de andere kant in de stoet van de dood loopt, lijkt soms meegesleurd te worden door een golf van emoties die alle energie opslokt waardoor de wereld om je heen buiten beeld blijft.

Maar soms gebeurt het dat die twee optochten elkaar werkelijk ontmoeten, zoals hier. Soms gebeurt het de ene mens de ander ziet en geraakt wordt door wat haar overkomen is. Dat het gelaat van de een de ander ontroert, dat je niet anders kunt dan halt houden, elkaar aanzien, vasthouden, liefhebben, dragen, troosten. Dat is het allergrootste wonder van dit verhaal: dat wij elkaar zien, dat wij oog hebben voor de ander. Dat wij hier, en velen van ons thuis – al is het maar in gedachte – in klein verband samenzijn, omdat we elkaar niet willen, niet kunnen loslaten, omdat we misschien zelf in de stoet van de dood lopen, en zo intens verlangen kunnen naar de ontfermende blik van de ander. Dat h/zij niet langs je loopt, maar je ziet staan.

Dat is óók wat Kopland noemt: dat er gebeurt wat niet kan. Dat betreft immers niet alleen de dood, maar ook de ontferming, de hoop, de kracht om het leven weer schoorvoetend aan te vangen, om de ene stoet, al is het aarzelend en lastig, voor de andere te verwisselen.

In het verhaal krijgt dat zien een wonderlijk vervolg in Jezus die de baar aanraakt en een enkel woord spreekt: *Jongen, ik zeg je, sta op*. En die richt zich op, begint te spreken en dan staat er... dat is zo mooi geformuleerd... *Jezus geeft hem terug aan zijn moeder*. U hoort wel: ook hier is het perspectief weer de moeder. Het gaat er niet zozeer om dat de zoon het leven hervindt, het gaat erom dat de vrouw haar kind, haar toekomst terugkrijgt. En daarom zegt Lukas ook niet dat de jonge man weer tot leven komt, zijn hart weer klopt en zijn bloed weer gaat stromen. Zo biologisch gaat de bijbel niet te werk. Lukas zegt dat hij gaat spreken, dat hij de communicatie zoekt en zo, al sprekend, geeft hij *hem terug aan zijn moeder*. Hun relatie is hersteld. Het gaat de biologie verre te boven. Werkelijk leven is staan in relatie tot de ander. Het is jezelf aan een ander geven en openstaan voor een ander die aan jou gegeven wordt. En ons wordt gevraagd om alles wat die relatie tot de ander in gevaar brengt, met de dood als het ultieme symbool daarvan, te weerstaan.

Niet alleen de dood, ook de ontferming van de ander, diens nabijheid, de goede zorg, de trouwe aanwezigheid kan de ervaring oproepen dat er iets gebeurde wat niet kan, wat je voor onmogelijk hield. Waardoor er een dag is dat je opstaat en denkt: misschien is er toch weer iets in het leven dat mij toelicht en dat je weet dat dat niet kan, maar dat het toch gebeurt; of dat je er iets van verzoening groeit, dat je vrede hebt met het heengaan van je vader of je moeder, ook wanneer je het gevoel had dat nog niet alle draadjes waren afgehecht; dat je dacht dat dat niet kon, maar dat het toch gebeurt. De tijd heelt alle wonden, zeggen we dan wel. Maar ik weet niet of het de tijd is en of alle wonden geheeld worden. Ik denk dat het eerder de ander is, die met je optrekt, die een ander perspectief aanreikt, waardoor er gebeurt waarvan je dacht dat het niet kon, dat het er niet meer in zat.

Wie die ander voor u is, weet ik niet, maar je zou er zomaar iets van de Eeuwige in kunnen zien die zich telkens opnieuw aanbiedt in de optocht van het leven, als degene die met ontferming bewogen is om ons lot. En die met ons mee optrekt, ook als de dood ons treft. Als er iets is, wat gebeurt, wat niet kan, dan deze God wel. Hij voert de optocht van het leven aan, tot over de doodsgrens heen en biedt ons het leven voor, leven dat sterker is dan de dood. En wij weten: ook dat kan natuurlijk niet, maar, godzijdank, het gebeurt.

bronnen:

Rutger Kopland, *Verzamelde gedichten*, Amsterdam: G.A. van Oorschot, 2007

Joseph A. Fitzmyer, *The Gospel According to Luke*, New York: Doubleday 1985

Gebeden

Trouwe God,
wij danken U
voor dit
zo kostbare moment
dat de namen
van wie ons lief zijn
hebben geklonken
en wij bidden
dat wij hen
blijven gedenken
zoals zij waren
mensen
met hun gaven
en tekortkomingen
met hun vertrouwen
en hun angsten
met de liefde
die zij hebben gegeven
en ontvangen.
Laat uw naam
over hen lichten
ook nu zij
ons ontvallen zijn.

Wij bidden
voor wie geroerd is
bij het horen
van de naam
van een dierbare
voor wie het leven
geen kleur meer heeft
sinds die ene
er niet meer is
voor wie bedroefd is
maar langzaam
weer opkrabbelt
– dat er iemand is
een vriend
een kind
een naaste buur
gewoon maar
een mens
die het in zich heeft
om met liefde en geduld
trouw en volharding
nabij te zijn
zoals U dat bent.

Wij bidden
voor de wijde wereld
die de adem inhoudt
vanwege het
huiveringwekkende geweld
dat onschuldigen treft
vanwege verkiezingen
die er toe doen
vanwege een virus
dat mensen
doet vrezen
voor hun toekomst
voor hun bestaan
en wij bidden
voor wie de wereld
klein geworden is
voor wie ziek zijn
eenzaam
voor wie werken aan herstel
en we noemen
in het bijzonder...
en aan hun namen
voegen wij in stilte toe...

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!